herpy

GECKOR

Common wonder gecko

Teratoscincus scincus

En mild ökengecko från Centralasien och Iran med stora, glasklara ögon och en svans täckt av stora plattor. När den känner sig hotad gnider den plattorna mot varandra så att det låter som en liten skallerorm. Den gräver egna hålor i sanden och behöver torrt klimat och en sval vintervila för att fortplanta sig.

Familj: Sphaerodactylidae Tidigare namn: *Stenodactylus scincus*

FAKTARUTA

DJURET

Vuxenstorlek	**16-20 cm** total längd inkl. svans
Livslängd	**10-20 år**
Aktiv	**På natten**
Levnadssätt	**Marklevande och grävande**
Biotop	**Öken och halvöken**
Svårighetsgrad	**Viss erfarenhet**

SKÖTSEL

Min. terrarium	**90 × 60 × 45 cm** L × B × H för 2 vuxna djur
Temperatur, dag	**24-28 °C**
Värmeplats	**30-35 °C**
Temperatur, natt	**18-22 °C**
Luftfuktighet	**30-50 %**
UVB	**Valfritt**
Föda	**Insekter**
Hålls	**Ensamma eller parvis**

AVEL

Fortplantning	**Äggläggande**
Kullstorlek	**2 ägg**
Kullar per år	**1-5**
Inkubation	**60-110 dagar** vid 28-29 °C

SKYDD OCH PAPPER

CITES	**Ej listad**
EU-bilaga	**Bilaga D**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Teratoscincus scincus är en kraftigt byggd ökengecko med brett huvud, stora ögon utan ögonlock och en kort, tjock svans. De vuxna är sandgula till gråbruna med svarta, brutna tvärband eller fläckar, medan sidorna och buken är nästan vita. Nykläckta ungar är klargula med mörka tvärband. Huden är tunn, och de stora, mjuka fjällen ligger som takpannor över varandra. De rivs lätt av om djuret hanteras för hårt.

Geckon saknar de klibbiga tåkuddar som många andra geckor har. I stället har tårna kammar av små fjäll som ger bra fäste i lös sand, så den klättrar inte på glas utan lever på marken och i sina hålor. Mest speciell är svansen, som är täckt av stora, stela plattor. Blir djuret hotat reser det sig på sträckta ben, kröker ryggen och svänger svansen så att plattorna prasslar. Det kan också pipa, fräsa och kasta sig fram och bita. Svansen kan kastas av och växer ut igen, men får sällan sin gamla form.

Hermann Schlegel beskrev arten 1858 som *Stenodactylus scincus*. Sedan dess har former som tidigare räknades som underarter avskilts som egna arter, bl.a. *Teratoscincus keyserlingii* och *Teratoscincus rustamowi*. Därför kan äldre skötselanvisningar och djur i handeln gå under olika namn. Vuxna djur blir omkring 16 cm inklusive svans, stora djur upp till 20 cm. Det finns inga tillförlitliga viktuppgifter.

Det är ett lugnt djur, men ömtåligt, och det lämpar sig bättre att titta på än att hantera.

Utbredning och livsmiljö

Arten har en stor utbredning i ökenbältet från Iran till västligaste Kina. Den finns i centrala och västra Iran, västra Afghanistan och norra Baluchistan i Pakistan och vidare norrut genom öknarna öster om Kaspiska havet i Turkmenistan, Uzbekistan, Tadzjikistan och södra Kazakstan. I Kina lever den i Xinjiang. Typlokalen är Ili-dalen på gränsen mellan Kina och Kazakstan.

Äldre uppgifter från Arabiska halvön, bl.a. Qatar och Oman, är osäkra. Det enda väldokumenterade beståndet av släktet i Arabien, i Förenade arabemiraten, tillhör den närstående *Teratoscincus keyserlingii*, så Arabien ingår inte på kartan.

> **Naturlig utbredning:** Iran, Afghanistan, Pakistan, Turkmenistan, Uzbekistan, Kazakstan, Tadzjikistan och Kina.

LIVSMILJÖ

Geckon lever i öknar och halvöknar: på sanddyner, grus- och lerslätter och i torra flodbäddar med gles, låg växtlighet. På dagen ligger den i en djup håla som den gräver själv. Hålan håller kvar fukten och skyddar mot både hetta och kyla. På natten kommer den fram och jagar insekter och andra smådjur, och den tar också mindre ödlor.

Klimatet är kontinentalt och hårt med torra, mycket varma somrar och kalla vintrar. I de norra delarna av utbredningsområdet går djuren i vinterdvala och lever på sina fettreserver. Just den kalla vintern sätter igång fortplantningssäsongen, och den måste efterliknas om man vill ha ägg i terrariet.

Skötsel

TERRARIET

Ett enskilt djur eller ett par behöver ett terrarium på minst 90 × 60 × 45 cm (längd × bredd × höjd). För en liten grupp bör det vara minst 100 × 60 × 60 cm. Djuren går mycket omkring på natten, så bottenytan betyder mest. Höjden är mindre viktig, eftersom geckon inte klättrar, men locket ska sluta tätt.

Botten är det viktigaste. Använd en torr, grävbar blandning av tvättad lekplatssand och lera eller ökenjord som kan hålla en grävd håla, i ett lager på 10-15 cm. Undvik kalksand och annan färgad eller kalkhaltig sand från djuraffären, eftersom djuren kan svälja den och få förstoppning. Gör minst två gömslen av t.ex. korkrör och platta stenar, ett i den varma och ett i den svala änden. Gör det ena till ett fuktigt gömställe med lätt fuktig jord, så att djuret själv kan välja. Lägg stenar och gömslen direkt på terrariets botten innan sanden kommer i, så att de inte rasar ihop när djuret gräver under dem.

Ställ en låg skål med färskt vatten i den svala änden, och se till att ventilationen är god, så att terrariet inte blir fuktigt och mögligt.

TEMPERATUR

Arten behöver en tydlig temperaturgradient. På dagen ska den svala änden ligga på 24-28 °C, och ett varmt område ska nå 30-35 °C vid sandytan, t.ex. under en värmelampa eller ett keramiskt värmeelement styrt av en termostat. Mät yttemperaturen med en digital termometer eller en infraröd termometer.

På natten får temperaturen sjunka till 18-22 °C, som i naturen, och det behövs sällan extra värme. I ett kallt rum kan en värmematta under den ena änden hålla botten ljummen utan ljus.

Vill du föda upp ska djuren ha en vintervila på omkring två månader vid 15-18 °C. Se avsnittet om parning.

Läs mer: Värme och temperatur Läs mer: Vintervila och årstider

LUFTFUKTIGHET OCH VATTEN

Det är en ökenart, och terrariet ska vara torrt med en luftfuktighet på 30-50 %. Spraya inte hela terrariet. Fukta i stället sanden lätt i den svala änden eller i det fuktiga gömstället ett par gånger i veckan, så att djuret har en plats att gå till när det ska ömsa skinn.

Huden ömsas i bitar, och rester kan sitta kvar på tår och svansspets om luften är för torr. Gör i så fall det fuktiga gömstället lite fuktigare. Geckon dricker ur en vattenskål, som ska bytas ofta.

Läs mer: Luftfuktighet, sprayning och ventilation

LJUS OCH UVB

Som nattaktivt djur har geckon inga stora krav på ljus, och den klarar sig gott helt utan UVB när fodret pudras med D3-vitamin. Man kan också ge ett svagt UVB-rör för skuggdjur (Ferguson-zon 1-2), t.ex. ett T5-rör på 5-7 % i den varma änden, så att UV-indexet högst är 1-2 där djuret kan komma. Det ska alltid finnas skugga och gömslen i resten av terrariet. UVB anges därför som valfritt.

Håll en fast dygnsrytm med omkring 12 timmars ljus på sommaren och 10 timmar på vintern. Natten ska vara mörk.

Läs mer: Ljus och UVB Läs mer: Kalk, vitaminer och tillskott

UTFODRING

Geckon är insektsätare. Ge varierad levande föda som syrsor, gräshoppor och dubiakackerlackor, och mjölmaskar eller vaxmott-larver som godsak då och då. Insekterna ska vara mindre än avståndet mellan djurets ögon och gärna ha fått grönfoder, så att de själva är näringsrika. Vuxna djur matas 2-3 gånger i veckan, ungar varannan dag.

Pudra insekterna med kalk vid de flesta måltider och med ett vitaminpulver med D3 en gång i veckan. Har djuret UVB kan man ge mindre D3. Mata på kvällen, och ta bort insekter som inte blir uppätna, så att de inte stör djuret. Håll koll på vikten, för arten blir lätt för fet i fångenskap.

Läs mer: Foderdjur: hållning och avel

BETEENDE OCH HANTERING

Geckon är lugn och avvaktande, men ömtålig. Den tunna huden kan rivas upp om du tar för hårt tag, och svansen kastas lätt av. Hantera den därför så lite som möjligt, och ta aldrig tag i svansen. När den känner sig hotad prasslar den med svansen, piper och kan bita, men det är mest bluff.

Hanar får aldrig hållas tillsammans, eftersom de slåss. Ett par kan oftast bo ihop, men håll koll på om de tolererar varandra. Vuxna djur kan äta eller attackera ungar, så ungar ska alltid ha en egen box. Håll utkik efter bett, saknade svansar och dålig aptit, och ha ett extra terrarium redo. Geckon sover i sin håla på dagen, så du ser den mest på kvällen.

Avel

KÖNSMOGNAD OCH KÖNSBESTÄMNING

Hanarna känns igen på de två blåsorna vid svansroten, där hemipenis sitter, och på en rad porer framför kloaken. Det finns inga tillförlitliga uppgifter om när arten blir könsmogen. Honor bör vara fullvuxna, i god hull och ha stabil vikt innan de sätts i avel, eftersom unga honor lätt töms på kalk.

PARNING

Arten behöver en sval vintervila för att fortplanta sig. Vilan varar oftast omkring två månader vid 15-18 °C, och utan vilan uteblir aveln ofta. Mata djuren väl under veckorna innan, så att de har reserver, men sluta mata två veckor innan temperaturen sänks, så att tarmen är tom. Väg dem under tiden. Höj sedan temperaturen långsamt till det normala, och börja försiktigt mata igen.

När djuren äter normalt sätts hanen in till honan i hennes terrarium. Håll utkik efter dem de första nätterna, och skilj dem åt om honan jagas utan ro eller får bettsår.

ÄGGLÄGGNING OCH KULLAR

Honan lägger två ägg åt gången och upp till fem kullar under en säsong. Äggen är hårdskaliga men ömtåliga och kan krossas när honan gräver. Ge henne därför en äggläggningsplats med djup, lös sand, t.ex. 15 cm sand över en värmematta i ena änden, där äggen rullar bort från henne. Kontrollera regelbundet om det finns nya ägg.

Håll koll på honans vikt under hela säsongen, och ge henne gott om kalk och föda. Avbryt aveln om hon går ner i vikt.

INKUBATION

Äggen ska inkuberas torrt eller med mycket lite fukt. För mycket fukt dödar fostren, men helt torr luft kan också vara ett problem. Lägg dem i torr sand eller annat torrt substrat i en sluten box med en liten vattenskål som inte rör äggen.

Inkubera vid 28-29 °C. Kläckningstiden varierar mycket, från omkring 60 till 110 dagar. Lägg äggen halvt nedgrävda i substratet utan att vända dem. Det är inte känt om temperaturen bestämmer könet.

UPPFÖDNING AV UNGAR

Ungarna är klargula med mörka tvärband. Ta bort dem från de vuxna, som kan attackera dem. Håll dem enskilt i en liten box eller ett terrarium på 20-40 liter med sand, ett torrt och ett fuktigt gömställe, och fukta en liten del av botten lätt.

Ge små levande insekter som små syrsor och små kackerlackor, pudrade med kalk, varannan dag. Väg dem regelbundet. Det finns inga tillförlitliga uppgifter om tillväxt och vikt, så följ djurets kondition, t.ex. en fyllig svansrot, snarare än bara åldern.

Hälsa och vanliga misstag

Arten är härdig när temperatur och botten är i ordning. De typiska problemen är:

- Fuktig botten och dålig ventilation, som ger svamp, hudproblem och luftvägsinfektioner. Håll terrariet torrt med bara ett litet fuktigt gömställe.
- Hudrester på tår och svansspets, särskilt om luften är för torr. Ett fuktigt gömställe och ljummet vatten hjälper.
- Skador på den tunna huden efter hårdhänt hantering. Ta sällan upp djuret, och aldrig i svansen.
- Förstoppning efter nedsvald kalksand eller annat olämpligt bottenmaterial. Använd tvättad sand och lera.
- Brist på kalk och D3-vitamin, särskilt hos ungar och avelshonor. Det ger mjuka ben och skakningar. Pudra fodret.
- Fetma vid rikligt utfodring med feta insekter.
- Dålig aptit vid för låg temperatur eller efter vintervilan.

Sök en veterinär med erfarenhet av reptiler om djuret går ner i vikt, inte äter på flera veckor, har svullna ögon, väsande andning eller är slött.

Fråga alltid dina kunniga bekanta

Guiden är ett bra ställe att börja på, men den kan inte ersätta erfarenhet. Djur är olika, och mycket av det viktigaste lär man sig av dem som har hållit arten i åratal. Prata med en uppfödare, en erfaren djurhållare eller en veterinär med kunskap om kräldjur och groddjur innan du skaffar djuret - och igen om något verkar fel.